

K. HEEROMA

Hollands uit de 18de eeuw

Het zogenaamde ‘Hs. Kool’

Vooraf

In de lijst van ‘Bronnen’ die Boekenooogen aan zijn ‘Zaansch Idioticon’ – zo luidt de titel op blz. cxli van *De Zaansche Volkstaal* – vooraf doet gaan vinden we de volgende notitie:

Hs. Kool. Woordenboek tot de Noord-Hollandsche dialect behoorende, verzameld om verder aangevuld te worden door Agge Roskam Kool te Beverwijk (einde der 18de eeuw). Hs. In fol., 62 grootendeels onbeschreven bladz., in de Bibliotheek van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leiden; thans alphabetisch gerangschikt opgenomen in de verzameling van gewestelijke woorden dier Maatschappij.

‘Thans’ betekent in deze bibliografische notitie ‘November 1897’, de datering van Boekenooogens ‘Voorbericht’. De schrijver is in de herfst van 1891 in Leiden gaan studeren, nadat hij eerst in Amsterdam zijn kandidaats had gedaan. Het ligt, dunkt mij, voor de hand dat hij toen meteen in de handschriftenverzameling van de Maatschappij is gaan snuffelen en daar het ‘Hs. Kool’ heeft gevonden. In de herfst van 1891 zal dit handschrift nog intact zijn geweest, een jaar later misschien al niet meer. Immers in de loop van 1892 is de redactie van het *WNT* druk doen-de geweest met de uitbreiding van haar apparaat. In wat eenmaal Hs. Letterk. 130 geweest is, ‘Woorden In de Meierije van ’s Bosch gebruikt wordende, bijeenverzameld door Mr. Jan Louis Verster’, ligt een papierstrookje met de aantekening: ‘Uitgeknipt door de Redactie van het Nederl. Woordenboek en gevoegd bij haar apparaat. Leiden, Mei 1892’. Zou het ‘Hs. Kool’ niet in ongeveer dezelfde tijd van redactiewege verknipt zijn?

Ik heb geprobeerd het niet meer bestaande handschrift zo goed mogelijk te reconstrueren door uit het apparaat van het *WNT* alle met 18de-eeuwse strookjes beplakte fiches bijeen te zoeken, waarop met de hand van J. Kikkert, assistent van 1890-1945, ‘N.-Holland’ genoteerd staat. Op een aantal van die strookjes staan rechtsboven met potlood de nummers 2 tot en met 10 en 12 tot en met 54. Het is niet moeilijk om van deze nummers uitgaande 54 halve folio-vellen van 40 bij 16 cm ‘bijeen te leggen’ – op de wijze van een legpuzzel – want op 10, 20 en 30 cm hoogte zijn ook nog regelmatig (resten van) horizontale potloodlijnen terug te vinden. 31 van de 54 halve folio-vellen zijn op deze wijze compleet te reconstrueren. Bij het eerste en het elfde vel ontbreekt het bovenste strookje, bij 21 andere vellen ontbreken strookjes op andere plaatsen, maar zelden meer dan één per vel. Van vel 26 is een verloren strookje met name bekend: Koeter. Er wordt naar verwezen s.v. Melker. De halve folio-vellen zijn steeds, van het standpunt van de beschrijver gezien, rechterhelften. De linkerhelften zullen over het algemeen onbeschreven zijn gebleven. Ik moet wel zeggen ‘over het algemeen’, want ik heb bij

mijn 'legpuzzel' twee strookjes overgehouden en zou willen aannemen dat die uit linkerhelften afkomstig zijn. Er kunnen ook uit linkerhelften enkele strookjes verloren zijn gegaan. De vellen 55 tot en met 62, die Boekenooen nog gezien heeft, zullen wel helemaal leeg zijn geweest. Het laatste lemma van 54 luidt weliswaar 'zaapig', en in principe zou daar best nog het een en ander op hebben kunnen volgen, maar aangezien de 'verliesrekening' van 1 tot en met 54 zo betrekkelijk gunstig uitvalt, is het niet waarschijnlijk dat er nu juist aan het slot zo veel verloren zou zijn gegaan. Boekenooens globale indruk was 'grootendeels onbeschreven bladz.' en dat moet ook wel vooral op het beeld van de laatste 7 vellen berusten.

Over de voorgeschiedenis van het 'Hs.Kool' kunnen de oude Handelingen van de Maetschappye der Nederlandsche Letterkunde te Leyden ons inlichten. In de vergadering van 'Dingsdag den 1. van Hooimaend 1777' is de naam van Kool het eerst genoemd: 'De Heer Fontein deelde aen de Vergadering mede een Verzameling van Woorden, meest allen tot de Noordhollandsche Dialect betrekkelijk, ten behoeve van *het Woordenboek*, op zijn verzoek, by een gebragt door den Heer Agge Roskam Kool, woonende in de *Beverwijk*. Die Verzameling is aen den Heere N. Hinlópen ter hand gesteld, om dezelve met de Noordhollandsche Leden deezer Maetschappye te onderzoeken, en de noodige openingen te geeven'. Een jaar later, 'den 14den van Hooimaand 1778', krijgen we een herhaling: 'De heer Fontein deelde der Vergadering mede, uit naam van den Heer Agge Roskam Kool, eene tweede Verzameling van Noordhollandsche Woorden, sedert de eerste Verzameling, in de vorige Jaarlijksche Vergadering ingeleverd, tot zyne kennis gekomen. De Vergadering verzocht den Heer Fontein, om den Heer A.R. Kool, uit naam der Maetschappye te bedanken, en besloot, om deze Verzameling, even als de vorige, te stellen in handen van de Noordhollandsche Heeren Leden, zijnde aan den Heer N. Hinlopen, in deze Vergadering tegenwoordig, overhandigd'. In de jaarvergadering van 1780 biedt de heer Fontein dan nog eens 'eene derde verzameling van Noordhollandsche woorden' aan, 'om by de vorige verzamelingen gevoegd te worden', en weer wordt 'dezelve' aan de heer N. Hinlópen ter hand gesteld. En tenslotte, in 1782, 'werd door den Heer Tollius, uit naam van den Heer Fontein, ten dienste van ons Woordenboek, ingeleverd eene vierde Verzameling van Noordhollandsche woorden, door den Heer Agge Roskam Kool by-eengebragt ... Men verzocht den Heer Tollius, den Heer Fontein, uit naam der Vergadering, te verzoeken den Heer Kool te bedanken; de Verzameling van woorden werd den Heer N. Hinlópen ter hand gesteld, om even als de vorige gevoegd te worden in de Lijst van Noordhollandsche woorden, thands berustende onder den Heer Paludanus'.

Viermaal, in 1777, 1778, 1780 en 1782, heeft Kool dus gegevens naar Leiden gestuurd. Vier lijsten of vier stapeltjes fiches? Het blijkt uit de Handelingen niet en is ook van weinig belang. De Leidse heren hebben in elk geval voor zichzelf een 'Lijst van Noordhollandsche woorden' opgesteld, waarschijnlijk op maar tenhalve beschreven foliovellen met de nodige ruimte om nieuw binnenkomende gegevens op hun alfabetische plaats in te voegen. Het handschrift dat Boekenooen nog gezien heeft en dat ik nu zo goed mogelijk gereconstrueerd heb, moet een laatste versie bevatten van zo'n Leidse lijst. De terminus a quo is 1782 – immers het aantal lemmata dat op linkerhelften 'gelocaliseerd' kan worden is zo klein dat het onmogelijk Kools 'vierde Verzameling' kan reflecteren –, de terminus ad

quem zou 1785 kunnen zijn, het sterfjaar van Frans van Lelyveld, want ik meen in het schrift van 'Hs.Kool' Lelyvelds hand te herkennen. De door Boekenooien gebruikte benaming 'Hs.Kool' is wel te verdedigen, omdat Kool (geb. Amsterdam 16-10-1714, overl. Beverwijk 23-3-1789) inderdaad wel de meeste bouwstoffen zal hebben geleverd, maar kan ook de onjuiste indruk wekken dat de Beverwijkse azijnfabrikant zelf verantwoordelijk zou zijn voor de redactie van het zogenaamde 'Woordenboek'. Als 'auteur' dienen we de Leidse werkgroep te beschouwen, waartoe in elk geval Hinlópen en Paludanus hebben behoord en vermoedelijk ook de actieve secretaris Van Lelyveld. Aan het afschrift van de laatste (?) zijn met een andere hand nog een aantal notities toegevoegd, te weten: 'van areve – opnieuw', 'Bezaantje – een bond dasjen om den hals', 'Binkje spelen – 't stil uit school blijven van de kinderen', '(bij Bolle Buysje:) 'te Leyden broedertje', 't is bonje – 't is ontdekt', 'dikzuipen – gestolde melk, die geroemd is', 'gonzen – van water, dat aan de kook is; te Leyden, razen', 'Halsjen – vrouwen dragt om den hals, om den boezem te dekken', '(bij Heinen:) 'een boel geheind, dat is, schoon gemaakt', 'Hul – een vrouwen nachtmuts. In de hul hebben, dat is, dronken zijn', '(bij Kant:) 'ook net', 'kipjen – een zwart zyden zomerhoedjen der vrouwen', 'kladde – klit, lappa', '(bij Kroplap:) 'zie ook Halsje', 'kwatten – spuwen, of het overtollige speeksel onder het toebakrooken loozen', '(bij Lui of Looiwagen:) 'zie ook stokschiijer', 'mangelen – glad mangelen; linnegoed met den mangel glad maken', 'Pappels – stijfsel. zakjens pappelen, dat is plakken', 'stokschiijer – luiwagen te Leyden', 'strooijen – verliezen: dus, geld strooijen; een speld strooijen, enz.', 'Tille – een bruggetjen of overgang over een smal watertjen: bekend is ook noch een duiventil'. Deze aantekeningen vormen dus de jongste 'laag' in het 'Hs.Kool'. Of ze van voor of van na 1785 zijn, is niet uit te maken. De man die de laatste aantekeningen heeft toegevoegd schreef niet sierlijker maar wel rustiger en nauwkeuriger dan de 'hoofdcopiist', die men, althans op sommige plaatsen, bepaald wel slordig mag noemen. Ik wijs bv. op het artikel Jagers, met de evidente verschrijving 'woor' i.p.v. 'woord' en het vreemde 'vlaanderen' aan het slot, waarvoor men wel 'Vlaardingen' zal moeten lezen. In de artikelen Kaas, Rooken, Staart en Uiterwrichtjen lijkt mij ook wel iets te zijn misgegaan. S.v. Luimen vindt men een heel vreemd geplaatst 'dezelve', s.v. Oorgat een echte dittografie 'met zulke gaten'. En zo is er wel meer. In het algemeen schrijft de 'hoofdcopiist' zonder veel systeem met betrekking tot het gebruik van hoofdletters en leestekens. Dikwijls kan men ook niet uitmaken of hij een hoofdletter of een kleine letter bedoeld heeft. Hij werkte niet voor de drukpers. Het is eigenlijk onredelijk om een tekst als de zijne nu diplomatisch te gaan uitgeven.

Aal – N:Holl: eel, een visch; aal: een vrouwen-naam.

Aarde – N:Holl: eerd, sai- en plantgrond; aart: inborst.

Aas – aas voor vogelen en dieren. Ook te Leyden.

Aazen – de Hoeken aazen, het aas aan den hoek doen. Te Leyden: hy aast er op, dat is te zeggen hy verlangt daar na en zoekt het te krijgen.

After – agter.

Aggele – maaten of deelen Lands. Ook te Leyden een aggele appelen.

Alân – geduurig. Te Hoorn. Ook te Leyden.

Allyk – Ia 't is zoo, het komt my te binnen.

Allykewel – Ja 't is zoo, het komt my te binnen.

Alwerig – alebandig, een mensch die niet weet wat hy wil.

(2)

Amery – een zeer korten tyd, zo als moment, zommige meenen dat het is zoo lang als er noodig is om een avemary op te zeggen.

An – aan. Ook te Leyden.

Anderhalf – in de Noorh: spreektaal aref.

An en dan voor aan ende aan, nu en dan. Ook te Leyden.

Ankeren – ten anker gaan, zynde kunstwoorden.

Arbeidster – te Enkhuizen, werkster; te Hoorn, klaarster; aan de Zaan, een vrouw die om een daghuur vrouwenhuiswerk doet.

Aref – voor anderhalf, een en een half, daar van 't zeggen van de boeren, als de zon op 't roor is dan is 't aarfke, dat is als de zon op het etensspyn schynt, dan is het half twee.

van areve – op nieuw.

Aterling – onegt kind.

Aveluinig – niet wel te pas.

Baan – Lynbaan, Loopbaan; breete van eenig stof aan een vrouwerok.

Baantje – Bediening. Ook te Leyden.

(3)

Baar – Lykbaar, dit heet beer, hier van beersteen, stutten aan kerk en andere hooge muren.

Baar – Nholl: beer, dootbeer, doch baar, golf.

Baar – zie Baar of Golf.

– Lykbaar.

– onervaren zeeman.

Baars – een bekende vis niet alleen, maar ook een dun breed hakmes, 't welk de kuypers gebruiken.

Baden – bekend genoeg, zich Baden.

Baren – N:Holl: beeren, luid roepen; baren, een kind ter wereld brengen.

Barnen – Branden, Brangden; Barren dy niet – Brand u niet; Barnen 't Rys tot asche, zegt I. van Vondel in zyn Gysbrecht van Amstel.

Bazelen – verstandelooze spraak, het word meest al van een zieke gezegd; zie ook Remelen en Reevelen.

Bedaren – schielyk weg gaan, waar is hy bedaart.

Been – N:Holl: bien.

(4)

Beer, Berg – Manlyk varken.

– woest Bosdier.

– Steene muur om waters van elkander aftescheiden, ook steene stutten aan muren. Ook te Leyden.

Beer, doodbeer – zie op baar.

Beeren – zie op baaren.

Begrieden – begroeien met gras.

Beiden, verbeiden – wagten, verwagten.

Beknippen zijn vinger, voor beknypen tusschen de deur en styl enz.

Bel-hamel – Hamel welke een Bel om den hals heeft, oproermaker.

Beloken – geweest, voorby, daarna, dus belooken Paas, de eerste zondag na Paas; het Pascha der Rooms Catholiken houd op de eerste vrydag na het Paasfeest.

(5)

Bely – ergens bely by hebben, ongemak van hebben. Ook te Leyden. is 't ook belet?

Ben, Bentje, Bonje – zeker soort van Mande, Mandje. Te Leyden een bennetje.

Benopen – schraal, heel weinig.

Berechten – helpen, waar geven, of verkoopen, van winkeliers.

Beslag – voor een bekwaam getal beesten op een land. Ook te Leyden.

Beuren – kan het u beuren? kan het u wachten, ie hebt gy tyd.

Beuzemuitsteken – gezelschap nodigen, zelschip noden, smullen, goedcier maken, als de ouwe Luy niet thuis zyn, vaar is uit, Moer is uit, het hek is van den Dam, 't is Hekje, de Baas is uit.

Bever Aas – Bier en wyn te samen heet gemaakt, suyker, of zuyker, Nootenmuscaat daar in gedaan – een drank welke gebruikt word in den winter by gelegenheid van Narren, op schaatsen ryden, reizen etc.

(6)

Beyeren – kleppen met de klok. Frans van Mieris Ao. 1497 fo. 290.

Bezaan – zeil van Boeyer, zee en visschuit in gedaante van een ongelykzydigen Driehoek van welke de bovenste hoek weggenomen is.

Bezaantje – een bond dasjen om den hals.

Biekeren – Riet en Ruigte, welke door het water aan dyken en dammen gespoeld is te verbranden als het droog is.

Bien – zie op been.

Bink, een Bink maken – niet werken, niet te werk komen, voor een schoft, halve of heele dag; Scheeps Timmermanswoord, te Amsterdam binken.

Binkje spelen – 't stil uit school blyven van de kinderen.

Bles – is een kaale plek op het hoofd. Levit XIII v 42+43.

Bles, kaal Levit XIII.41.

Bredero griane 59 luull bl. 11.¹

Een Paard het welk voor de kop van boven tot beneden wit hair heeft.

Een mensch, welke geheel geen hair op het hoofd heeft.

Boenstoep – werkplaats op den wal by de boeren om emmers, tobbens, en vaten te boenen.

Boet, Boetje – Een schuurtje.

(7)

Boeten, inboeten – herstellen, vervullen dus. Netten boeten. Boomtjes in een groeyend Bosch weder planten, in plaats der voorige, is in-boeten, dus ook te Leyden, waar wy nog hebben de Ketelboetersteeg.

Boezeroentje – Een kort rokje, daar men het hoofd boven aan doorsteekt om het aan te trekken, het is gemeenlyk Vlaams linnen, dracht van Schippersknechts, Bootsgezellen etc.

Bolle Buysje – klein Pangebak – gehevelt, gerezen. te Leyden broedertje.

Bonje – klein kasje.

– 't is bonje – 't is ontdekt.

¹ Bredero, *Griane* r. 2165, *dit blesse hoofd, en dese witte haaren.*

Bors – gekookt Pekelspek.

Bors – bij ons het afval, geen regknokkels of ribben.

Bot – touw daar een vlieger aan vliegt. Ik ben het end te bot, ik wete geen raad meer. Ook te Leyden ik ben 't ende bot.

(8)

Bouwen – Torens, Kerken, Paleizen, Huizen etc. Bouwen.

Landbouwen, of Ploegen, Boter bouwen of bewerken, kneeden, bezien, inzonderheid Boerderij en Bouweryen.

Braak – Dyk breuk, en gat daar door gemaakt.

Braaken – Land braken, het niet beteelen, maar door Ploegen het onkruid uit te roden.

– Deeg, Hennip, vlas Braaken.

– zie Spugen, Spyen.

Bras – het Touw.

Brassen – de touwen door middel van welke de zeilen der Raa Scheepen van het eene naa het andere Boord van het Schip gehaald worden.

– overdadig Eeten + drinken, ook te Leyden.

hier van braspenning.

Breekt – in de N:Holl: spreektaal brekt de pot.

Broeder – hetzelfde als klomp, genaamt Ketelkoek of koek op de ketel, met Rozy-nen of Corenten krenten, Pluskeles; beslag, in een Pan of oven, gebakken word na die zelve regel, Broeder of zuster genoemd.

Buffel – Een Lomp onheus man, dus een Lompe Schoft, een Buffel, te Leyden een onbeleefde buffel.

(9)

Butter – het bekende en aangename Zuivel. hoe moet men zeggen en schryven? Boter, Botter, Butter. 't gemeene volk zegt te Leyden butter.

Buyke – te Enkhuisen – Jong kind. Eng. Boij.

Dai, of Deisemhouten – Twee houten in een schoorsteen, op welke de einden der Latten gelegd worden, daar het vlees of spek aan hangt, om te roken.

Darren – Durven.

Deelwoorden des voorleden tyds worden in de Noordhollandsche spreektaal gebruikt zonder ge eten voor gegeten, dronken, slapen; in Alkmaar edronken, eslapen, eweest.

Dekkelis zie op deksel.

Dekken – voor begraven van een Lyk.

Deksel – in de Noordh: spreektaal dekkelis.

Deun – is karig. Ook te Leyden.

(10)

Deur zie op door.

Dierbaar – zeer, hy was dierbaar dronken, hy zag er dierbaar uit, dat is, hij was zeer kladdig, hy kan dierbaar vloeken.

Dieszak of Dyzak – zak in de zyde van een Mansbroek, zak op de dye.

Dikzuipen – gestolde melk, die geroemd is.

Doekhuijf – vrouwelyk hoofddeksel, boven de kap of muts.

Doffen – beteekend een soort van vouwen op kleederen en andere dingen. Ook te Leyden.

Dogt – doet van dogen, een oud woord. dogt is boersch.

Dolhuis – In zeker Request aan den Heer van de Egmonden 1768 verzoekt Nanning Daeij de gracht aan de zyde van zyn buitenplaats voorhoef ten allen tyde te mogen uitkroosen en opdiepen, ten einde, om aldaar verders in meergem. gragt, tot zijn gerijf en genoeg te kunnen en mogen maken en by Continuatie te laten leggen een visch houwer of *dolhuis*. Medegedeeld door den WelEd: Gestr: Heer Mr. R: Paludanus.

Dommelen – tusschen waken + Slapen.

Don² – Styf, strak, het touw is te don, te strak te stijf aangehaald, de schroef is te don te styf toegedraait, 't is te don, 't is niet don genoeg.
ook nabij, dronken waren wy niet maar 't was don an, volgens myn boërens zeggen.

Dooden – te dooden gaan (aan den Helder) voor een Lykstaatsie waarnemen.

Door – in de Zuid + Noordh: Straat-taal deur.

Dranzen – het dwingen van kinderen, verzeld van konstige traanen, zie zeuren.
Ook te Leyden.

Dras – Land dat met Water bedekt, of doorgaans vogtig is. het Land ligt dras. Ook te Leyden.

Drasen – het Yland.

Driest – Stoutmoedig.

Dres en Braak – Land het welk voor één Jaar niet bezaaid, maar alleen gebouwd geploegd word.

Duig – Een gedeelte hooij het welk de koeyen ter eener gift voorgelegd word.

Duyn Meyer – Huurder van Duijnen.

(12)

Durk – achterste verblyfplaats, in een groot binnenlands vaartuig, en welke verblyfplaats geen Cajuit is.

e – de harde e of ée verwisselt veel al met ie als stien, bien, ien, gien, lienen: echter niet blik, wiek, maar bleek, week, ook geen piert, stiert maar peert, steert.

e – Met de harde e of ee spreekt men in Noordholland veele woorden uit in onderscheiding van andere met a. Zie op *aal, aarde, baar, baren, garen, haar, haart, kaas, laag, laat, maal, maat, paard, raap, schaar, staart, vaart, waar*.

edronken zie gedronken.

eel piscis, zie op aal.

een N.Holl: ien.

eerd terra zie op aarde.

(13)

Efter – Egter, vervolgens in de Streek.

ei – in meid enz. wordt te Hoorn uitgesproken als ai, maid, by de Boeren rondom Hoorn als de Grieksche ij mijt, te Barsingerhorn en daaromtrent als de oneigen grieksche tweeklank a, zoo dat men naauwlyks iets van de i hoort.

Zoo zegt men ook rijs bij de boeren, zeg e rijs voor zie een rijs, eenmaal.

eslapen – zie geslapen, eweest, zie geweest.

etten – Land met beesten beslaan, beweiden, hier van het etgroen, als het eerst afgemaaid is + daar na beweid wordt.

2 Voor dit woord heeft Heeroma met de hand nog (11) toegevoegd, en later weer doorgehaald.

Fel – iemand fel krygen, dus ook *beet* iemand beet krygen.

Felp – Fulp, Fluweel.

Fit – de fit is er uit, te Leyden de fut is er uit.

Flikflooyer³

Flikken – aan elkander lappen

– met de kaart spelen, geen troef verzaken, mede daar by overdrag.

(14)

Flonk – Een slag aan het oor of in het aangezicht, hy gaf hem een Flonk in zyn aangezicht. Te Leyden een Flink.

Fluisteren – ymand zachtken iets in 't oor luisteren, ook gezegt in 't oor bijten.

Fnasel – ook te Leyden fnaselen uitravelen.

Fonfooyen of verfonfooyen – kreukelen, bederven. Ook te Leyden.

Fretten – Dieren of Diertjes welke men in de konynsgaten doet gaan om de bewoners derzelve daar uit te drijven en dus in de Looy, of andere netten te vangen.

Fretteeren – de konynen met Fretten te vangen, zie fretten.

Futselen – Futselaar, is hietelen, waauwlen. Ook te Leyden.

Garen N:Holl: geeren daar men mede nait, garen = opsamelen.

(15)

Garzynen – Rozynen. Zoo spreken te Leyden kinderen en het laagste gemeen.

Gedronken, in de Noordholl: Spreektaal dronken.

Geen – Noordh: gien.

Geeren – zie op garen.

Geers – maate of deelen Lands.

Gelde – Koejen, daar geen kalf in is, die niet kalven moeten. Geldekarpers zyn te Leyden karpers met hom.

Geslapen – in de Noordholl: spreektaal slapen of eslapen.

Geweest – in de Noordh: spreektaal eweest.

Gewent of gewenteld Brood – wit of witte Brood in melk geweekt en in Eyeren gebakken. Ook te Leyden gewend brood, + wentelteefjes.

Gien, zie op geen.

Ginnen – ymand onzacht aandoen, het zy met een mes, of iets anders. Ik zal hem wel ginnen, ter gelegener tyd, onvriendelyk aandoen, het zy in vechten betrekken, slaan snyden etc. Hij kan mij niet ginnen, hij kan mij het Pek van myn Barghout Berkhout niet wryven, hy zal mij niet aandoen, doet hy dit, hy zal mij niet overmeesteren.

Gland – Glad – Helder – het wordt gezegt van het uitspannel en het vuur, dus de Lugt is gland, Helder, glad zonder zichtbaare dampen, de Kool is gland doorbrand, geglommen, rookt of stinkt niet, het vuur brand glomt, Helder lugtig. Komt hier van glands of glans?

Glop – ruimte tussen twee Huizen of Schuuren, ook een Steeg die niet door gaat. Ook te Leyden.

Gnap – Net, welgedaan, gekleed. Ook te Leyden, Gnap en knap.

(17)

Goedertier – Even veel – om 't even – hetzelfde – onverschillig. Welk een weg zul-

3 Het hs. geeft hierbij geen toelichting.

len wy gaan? 't is goedertier.

gonzen – van water, dat aan de kook is; te Leyden, razen.

Graayen – Huylen.

Griet – de griet is er uit, hy is zeer stil, lusteloos.

Guiten – Slegte, ondeugende, doortrapte menschen. Ook te Leyden.

– Huylen.

Guiven, zie Huilen.

Gypen – Als het zeil overslaat van een schuit welke voor de wind zeilt.

– zwieren, Ligtmissen. Hij is aan de Gijp.

– Hij legt op de Gyp – op sterven. Te Leyden, hij ligt op 't gypen.

Haar – N:Holl: heer, Hoofdheer – haar het voornaamwoord.

Haart – N:Holl: heert, daar men op stookt, haart, van haren, scherpigheid in de keel geven van Brandewyn etc.

Hagje – Een stuk vlees of spek – spek van een walvis.

– vaarendsgezel ten oorlog. 't is een hagje zegt men te Leyden van een knappert die wat durft te wagen, vergelyk hachlyk.

(18)

Hakken – Hakken ook hielen, hielen onder Schoenen en muijlen. Ook te Leyden.

Halsjen – vrouwendragt om den hals, om den boezem te dekken.

Hamel – Gesneden ram of weer, zie belhamel.

Hanskuijer – daghuurder werkman op het land die geen vast werk heeft, den eenen dag by deeze, den anderen dag by die boer werkt, onder Schagen, in de Streek.

Harmen – te Zaandam en daar om heen op veele andere, misschien de meeste plaatsen in Holland. Dommekracht.

Heelen – zwijgen. Verbergen, gestoolen goederen 't zoek maken of koopen. Van daar het Spreekwoord, de Heeler is zo goed, niet beter als de Steeler. Ook te Leyden.

Heer zie op haar.

Heert – focus zie op haart.

Heeten .l. hieten. hy geeft om hieten nog verbieden. Ook te Leyden.

Heinen – een gragt, Sloot, waterkom uit of verbieden.

een boel geheind, dat is, schoon gemaakt.

(19)

Heiner – van ouds hegeren.

Hekke – gezelschap nodigen, zelschip noden, smullen, goedcier maken, als de oude lui niet thuis zyn, vaar is uit, moer is uit, het Hek is van den dam.

't is hekje, de Baas is uit.

Hen – digt by. Ook te Leyden. Hy was er niet hen noch omtrent.

Henneby – Byna – dat was henneby – byna raak, is van heinde.

Henste – het naaste.

Heug – lust, tegen heug en meug. Ook te Leyden.

Heugen – behooren – toekomen.

Heul – Troost. Ook te Leyden.

Heulen – met iemand aanspannen. Ook te Leyden.

– met iemand gemeenzaam verkeer. Volgens vader Kats een gebruik in Zeeland bestaande daar in, dat wanneer een iong gezelschap, vrysters en vryers, te samen

uit ryden zyn de Laatste de Eerste een Kus geven, wanneer het gezelschap met het rijtuig op een brug, of heul komt is dan heulen, op die plaats geen kussen en dit Heulen.

(20)

Hikken – op een tol die in het midden der Jongens legt, en welke pogen, ieder de zyne spelende, met de punt daar opwerpen.

– op iemand.

– bekend ongemak – dit bedaard best door die welke het heeft, een kleine ontsteltenis aan te jagen. In dezen zin ook te Leyden.

Hit – kleinste soort van Paarden. Ook te Leyden.

Hoeneer – wanneer, ook te Leyden.

Hoetelen – Hoetelaar, is futselen, waauwen.

Hooi – ik heb er den hooi van, zie op nooi.

Hooike – te Enkhuizen. Priksleedje, hetwelk door hem die daar op zit over het ijs, of de gladde en vast gevrooren sneeuw voortgestooten word, door middel van twee stokjes, in welkers ondereinde een yzere punt is.

Hooimeed – Hooiland.

Hoos – Luchtledige wolk, welke opzuigt, zeeslorp.

– Een paar Hoozen, Laarzen, twee aan elkander zoo vast genaait dat een Samenstel is van Laarsen, en een ledere broek, zulke paar Hoozen worden aan de beenen gedaan de broek boven de heupen opgehaald, en met een touwtje om de middel toegehaalt, zulke Hoozen gebruiken de Hollandsche Visschers die aan de kant, dat is niet ver van het Strand, en andere die op het doggers zand vaaren.

(21)

Hoozen – ook woozen gezegd, een Schuit het water Uitscheppen met een hoos woos-vat, of schop.

– Kouzen

Hop of Drop – veel of niets.

Huilen of Guiven – de wind huilt in de Touwen van een Schip etc. of guift op de schoorsteen.

Hul – een vrouwen nachtmuts. In de hul hebben, dat is, dronken zyn.

Huwlyk – in de Noordh: Straattaal Hylik.

Huijk – Een mantel van dun zwart Laken, met een kap daar aan – welke de vrouwen als zy ter begravinge gaan aandoen, omhangen en de kap op het hoofd zetten, en als zy aan den overledenen zeer vermaagschapt zijn over de oogen halen. Vader Cats spreekt van de Ionge dogters als zy met Moeders Huijk ter kerke, ter begravinge gaan.

Hylik – inde zuid + Noordh: straattaal voor Huwelyk – hier van Hylikmaker zekere harde koek waar mee de jonge luiden op kermis elkander tracteeren.

ien – zie op een.

imesdagen – Ik weet niet dat dit woord anders dan in den voorleden tyd gebruikt word, het betekend te dezer dagen, voor eenige dagen geleden.

insteeken – Land het welk ledig legt, of tot een ander einde gediendt heeft, beplanten met boomen. Ook te Leyden.

(22)

ivering – dit is verbasterd van een-vorm, een Stoep hebbende twee hoofden, een aan den weg het ander aan de Landzyde, daar deelen over gelegd worden, om

op te ryden of gaan langs waters daar gevaren wordt, deze hebben eene bepaalde wydte, zie stoep.

Jaar – by Samentrekking voor jadder, de Melkboezem van een koe.

Jaden – de Koeyen voeren.

Jagen – op wilt – snel ryden – voor een trek of andere schuit.

Jagers – Veld Jagers, stukken geschut te Lande en ter zee in gebruik, en geschikt om den vyand op een verren afstand te beschadigen
– afbreuk doen.

Haring en zoute vis Jagers.

Scheepen van kleine Caliber (voor dit woord kan ik nu geen Hollands bedenken) welke de haring van de Buizen, de zoute vis van de Hoekers, in zee, op de Visplaats, overnemen en ten spoedigste aan de een of andere Stad of plaats brengen, zoo als na Hamburg Enkhuizen Maaslandsluis – vlaanderen etc.

Jagt – verzameling van Jagt honden, met den Man, een Jager genaamt, daar bij.
– Een soort van vaartuig – genoeg bekend en het welke te omschryven ik aan bekwaamer hand overlaate.

Jent – vlug - vaardig.

Jonnen – gonnen, gunnen.

(23)

Kaar – viskaar – visstouwer. Ook te Leyden. Zie ook Dolhuis.

Kaas – Noordholl: kees, het beste uit, kaats, teekent de kaats iets, dus ook het pit uit, in het kaatsspel, den melk enz. In de gemeene Landstaal heeft men dus ook het onderscheid tusschen Scheede + schade.

Kameel – bekende Scheepslijter.

Kant – vlug, vaardig, ook net. Te Leyden ook voor net puntig.

Karig – zuinig, gierig – Deun. Ook te Leyden.

Ked, Kedde – klein Paard, grooter dan een hit.

Kees – zie op Kaas.

Keg – hoest, te Hoorn Kig. Hier van kuggen.

Kem – een halve kas.

Ket – Pret, vermaak, vrolijkheid.

Keuk – pret, vrolijkheid.

(24)

Keumen – komen, zij keumt, zy kooimt; dit is slegts een verandering in die klinkletter zoo als veelmaalen geschied.

NB veel al word de zachte o in eu verandert, zoo keunen voor konnen, keuning voor koning, meugen voor mogen.

Kevij – ouderwetse kas die Los staat, gemaakt van Eikenhout, verciert met Lyst, en somtyds ook Beeldwerk met 2 deuren boven en doorgaans een lade onder in en twee deuren beneden onder welke ook een lade.

Kibbelen – Krakeelen, veel en hevig over en weder spreken, over zaken omtrent welke verschil is. Ook te Leyden.

Kibbeling – Afval van Kabeljaauw, die op, of omtrent het doggerszant gevangen en aldaar zoo als ook de Kibbeling gezouten, en in vaten gepakt word.

Kiddig – kittig. Ook te Leyden, dat is een kiddig ventje.

Kien – voor kind te Enkhuizen, wien: wyn.

kipjen – een zwart zyden zomerhoedjen der vrouwen.

Kippen – niet alleen een Haan maar ook verzameling van hoepelstokken door een hoepel te Saam gebonden. Kipstokvis.

Klaarster – aan de Zaan, zie arbeidster.

kladde – klit, lappa.

(25)

Kloet – lang dun hout, met het welke een kleine Schuit, Schouw of praam, door het water geschoven wordt.

Klomp – Pluskeles in een zakje, of doek, die dicht gebonden is, gekookt by Pekel-vlees, doorgaans noemt met het gaar gekookte, ketelkoek of koek op de ketel.

Klouwens – vraag de Scheepmakers te Amsterdam (bij overdr: groote dingen, dat zyn Klouwens. Ook te Leyden.

Kluft – opreed aan de kant van een dijk.

– Hoop Mest, Hooij en iets diergelyks.

Klust – Rydpad van boven en van beneden een dyk, ze zyn altyd zoo smal dat niet meer dan een Rijtuig te gelyk naast elkander daar op zyn kan, en aan de zyde des dyks.

Klutsje – Kleinigheid – klein gedeelte klutsje geld een klein gedeelte van een vol zakje. Ook te Leyden.

Knaap – Yzere Standert met drie pooten, aan welke een blaker is, die gehouden wordt door een drukkende veer. Ook te Leyden.

Knap – Net welgedaan, gekleed zie Gnap. Ook te Leyden.

– Knappen het schielijk scheiden van twee of meer Ligchaamen, zoo dat die geluid geven. Ook te Leyden.

(26)

Knecht – een jonge knaap.

Knechtjen – een knechtjen, een jonge zoon.

Knippen – vangen, ik zal hem wel knippen; in de knip zyn, gevangen zyn; ook te Leyden.

Knoeien – bedorven werk maken uit zuinigheid of onkunde. Ook te Leyden.

Koes-Koes – gekookte gort, of Grutten, met Bier daar op, en Stroop – Siroop om geen Hollands te Spreken, daar door geroerd, een kost op Schepen, voornamelyk die om de Noord vaaren, in gebruik. Scheepswoord.

Koessen – Kousen.

[Koeter...]

Komalie – want vraag de Tagrynen te Amsterdam en de Schippers die buiten varen.

Kombais of Kombuis – Vuur of Stookplaats in een grooter zeeschip.

Kombuis – Stookplaats op Koopvaardij en andere groote Schepen.

(27)

Koning – in de Zuid- en Noordhollandsche Straattaal keuning.

Konnen – in de Zuid en Noordhollandsche Straattaal keunen.

Kooi – vogelkooi.

– slaapplaats in een Schip of Schuit.

Koomt – in de Noordh: Spreektaal komt; te Medemblik zeggen zij koemt, dog zo, dat men de e maar even hoort.

Koonen – de wangen. Ook te Leyden.

Kooren – op Sommige plaatsen wordt daar alleen garst door verstaan.

Koppel – Jagerskunstwoord, een Koppel Patrijzen, konynen, dit woord word ook

van een meerder getal gebruikt, zo als 6 a 8 a 10 meerder en minder paarden koe-yen enz. Ook te Leyden.

Koppelcours – Een zeemanswoord, twee zaken bij een genomen, om een derde, met zekerheid uit te besluiten, te bepalen.

Koren – werkwoord, de duiven koren, ook hy koort van iemand die de mage walgt om uit te werpen. Te Leyden korren + kirren.

Kouter – Ploegijzer.

Krabbe, Krebbe – varkensribbetjes gebraden.

(28)

Kreek – grooter loop van zeewater in het Land of tussen waardgronden, zoo als op het Koe gras by het Yland Wieringen etc. Ook te Leyden.

Krooier – een liefhebber van de Sexe dog in Stilte.

Kroplap – vrouwelyke dragt, welke de Schouders en Boezem te gelyk dekt. Zie ook Halsje.

Kruis of Kruisgulden – Tien gulden. Ook te Leyden.

Krijten – huilen met luider Stem. Ook te Leyden.

Kusten of kustingbode – een aanbieding om op termijnen te verkoopen. Hier van te kust of te keur gaan, gaan om te koopen op termynen of voor gereed geld.

Kusten of Kusting Bood – Veiling van vaste goederen.

Kuijn – 't hoedje staat Kuyn, ligt, los, boven op het hoofd, met de punt over eene der oogten.

Kwanselen – veelmalen verruilen, doorgaans met verlies. Ook te Leyden.

kwatten – spuwen, of het overvullige speeksel onder het toebakrooken loozen.

Laag – N:Holl: leeg bij den grond; laag, hinderlaag, laag steenen, appelen etc.

Laat – N:Holl: leet, opent den ader, leet dat, doet het niet; laat op den avond, te laat.

Laberdaan – Kabeljauw die op of omtrend het Doggerszand gevangen en gezouten wordt, zie zoutevisch.

(29)

Lammeren – de Jongen der Schapen.

Lap en Leur – een slecht, laag, voddig mensch.

Leb, Lebber – de pees van een Kalf; zulke gedroogde Peezen worden in water of azyn gedaan om af te trekken, dit aftreksel is het Scheivogt des zoete melks, waar door wrongel en wei verkregen word.

Leeg – zie op laag.

Leenen – Noordholl: lienen.

Leet – zie op laat.

Lefter – Linker of Slinker hand, in oude stukken de Lufter hand.

Leuk – warmpjes. Ook te Leyden. Overdr: hy houdt hem maar leuk.

Leur en zeur – een slecht, laag, voddig mensch. Te Leyden een kleinigheid, hij zal dat voor een leur en een zeur geven.

Lienen – zie op leenen.

Linde – Linnen – Lywaat. Ook te Leyden.

Loeren – Naauw toezien, dat het hem niet ontsnipt, ongemerkt voorby raakt of misloopt, dus loeren op wilt, op voordeel. Ook te Leyden.

– Na warmte, Loeren in 't zonnetje.

(30)

Loezing – zie Flonk, anders een dragt Slagen. Te Leyden een Loezem.

Lokje – Diep houten of aarde bakje, ook gebruikt om saus, of doop, in te doen als men vis eet.

Lollen – aanhoudende en lastige verzoeken van kinderen, niet ongelyk aan dranzen; te Leyden gebruikelijk van Maartsche Katers + verders overdrachtelyk.

Lookje – wervel. Een woord te Grootenbroek in de streek tussen Hoorn en Enkhuizen en daar omstreeks in gebruik. Doe het Lookje oppe Mulle.

Losloopen – dat zal wel losloopen, daar is geen zwaarigheid in.

Loven – Danken, Pryzen. Ook te Leyden.

– Eisschen. Ook te Leyden. Met loven en bieden.

Lui of Looiwagen – niet alleen het werktuig met het welke de vloer, de stoep, en andere dingen geschrobt worden gelyk te Leyden, maar ook de overloop op vaartuigen en Schepen, de Schoote, Blokken der Zeilen en Fokken zyn er aan vast, en dient om die neder te houden, en te bestieren, als de zeilen en Fokken van het een na het andere boord gaan.

Zie ook Stokschuijer.

(31)

Luimen – Hy heeft Luimen, is ongestadig, niet bestendig. dezelfde.

– Hij legt op zyn Luimen, wacht tyd en gelegenheid af. Ook te Leyden.

Luttel – weinig.

Luttek – klein.

Luuw – in de Noordh: Straattaal lij.

Lij – luuwte bij de boeren.

Lysten – Jonge Schapen, welke nog niet geoond hebben, en ouder dan Lammeren zyn.

Maal – Noordh: méél: bij iemand op het meel komen, doodmeel; maal, eenmaal enz. het gemaal.

Maalen – aanhoudende en Lastige verzoeken van kinderen niet ongelijk aan dranzen. Ook te Leyden.

Maat – Noordh: meet, een meetwerktuig; maat een akker.

Makelaar – behalven de meest bekende betekenis een Stuk hout, in de Nok het bovenste gedeelte van een huis, door welke Makelaar die Nok aan een gemaakt is. Ook te Leyden.

maken – ergens geld van maken, verkoopen te vracht maken zoo veel geld.

mangelen – glad mangelen; linnegoed met den mangel glad maken.

(32)

Mat – op het mat komen, op de daad betrappen.

Méégaan – Slijten, vervallen, die man gaat mee, hij word mager en vervalt.

Meel – zie op maal.

Meent, Mient – gemeene buuren weid, Land op het welke yder derzelven recht heeft, een bepaal getal, Rundvee des Zomers te weiden.

Meet – Krank.

Meet – misura, zie op maat.

Melker – konynen – honden Melker, zie koeter. Ook te Leyden.

Mem – Moeder.

Meugen – zie op mogen.

Meukel – zacht, meuken het gort.

Miers – Ik ben niet vreemd van te denken dat miers gezegd kan worden Laf, niet Snakker, of ook niet zout genoeg. Te Leyden, het smaakt miers, dat is of er myten en mieren in waren.

(33)

Misselyk – worden, flauw worden, beginnen te walgen. Ook te Leyden.

– zeer. Het is misselyk ryk, zeer rijk.

Moddig – vuil – Morzig – Kladdig.

Moeilyk – droevig, hy was recht moeilyk. Ook te Leyden.

Moesjanker – oude liefhebber der bekoorlyke kunnen.

Mogen – in de Zuid + Noordh: Straattaal meugen.

Mok – ongemak aan de Pooten der Paarden.

Mokken – Pruilen – ongenoegen, wraak voeden.

Mol – zeker bekend dier, dat zig onder den grond onthoud. Ook te Leyden.

– Een soort van Bier. Ook te Leyden.

Mollen – Zand van een naast gelegen plaats op een ander brengen, dit geschied door een paard, het welk een breede plank aan welke een houte Steel is, voortrekt terwyl een man het Paard en het Molbord bestierd.

Mollig – Vogt dat zacht en zoetachtig is. Mollige wyn.

(34)

Mooi – een mooi mens, een Schoon mensch. Ook te Leyden.

Mooi – zyn mooi maken, opgeschikt zijn, opschikken (onder Schagen).

Morge – maate of deelen Lands. Ook te Leyden.

Mos – Een klein gewas op de Schors der Boomen. Ook te Leyden.

Most – Nieuwe wyn, die nog niet Schoon gemaakt is. Ook te Leyden.

Mot – Groote en kleine eiken Spaanders onder elkander.

Mulder – Molenaar.

Mulle – Kamerdeur, een woord te Grootebroek en in de Streek tusschen Hoorn en Enkhuizen en daar omstreeks in gebruik. Doe het Lookje oppe Mulle.

Muller – dit is voor middeldeer of binnendeur enz. Muddelhuis noemen de boeren het vertrek tusschen het voorhuis en weuning die op de koestel is.

Mutsen – de muts of hoed afnemen, groeten.

(35)

Nakend – naakt. Zoo spreekt het gemeen te Leyden.

Nchtig of Negtig – by uitnemendheid – altoos yvrig, of yverig.

Neerstuk – vrouwelyke dragt, welke de Schouders en Boezem te gelyk dekt.

Nevent of Genevent Je Bayen – goeden avond u beiden. Hoornse woorden.

Nieuw – novus, in de Noordh: Spreektaal nij + nuuw.

Nooi – afkeer, ik heb er den nooi van, ik wil niet. Te Leyden by verbastering ik heb er den hooi van.

Noop – Doodkrank.

Noopte – gebrek, daar is groot noopte aan water.

Noppelen – er aan toe zijn.

Nopper – noppen schijnt te beteekenen, het op en neder laten gaan van den dopper wanneer er de hengelaar mede speelt, om de visch tot byten te nopen.

Wel in de noppen zyn, goed gekleed, anders wel in den dosch. Hy was in zyn noppes (wel in zyn schik) te Leyden.

nou – voor nu, Stouwen, Stuwen, douwen duwen. Hier van douwen een werk-

tuig.

(36)

Nuuw – zie nieuw.

Nij – nieuw – nuuwte te Hoorn.

Nypert – op den nypert zijn, zeer na zyn. Ook te Leyden, 't kwam op de nijpert.

O – De zachte o wordt veel al veranderd in eu als meugen voor mogen, veur en deur, voor door, Weunen, wonen, keunen, koning, zeun, zoon. Echter worden al de deelwoorden nu met o uitgesproken, als gesproken, beloken, besloten, gebogen, gevlogen, gezogen, gezoden. Het is echter uit de afstammelingen als spreuk beugel, veugel, reuk, breuk, bedenklyk of de ouden hier ook in de deelwoorden de o gebruikt hebben.

Olyk – krank, Slim, Slecht, van weinig waarde. Ook te Amsterdam. De Olykste, de slechste, de Olykste Snyders maken de meeste Lappen.

Te Leyden voor een kind dat Snedig is, 't is een olyk kind, ook wel, 't is een olyke deugeniet.

Omheinen – Een Stuk Land met Schutting, ook heining genaamd, Scheering of iets diergelyks, omzetten, afscheiden, omtuinen.

Ongans – Een ziekte der Schapen. Ook te Leyden, zie de verhandeling van de Landbouw te Amsterdam.

ongeveer – drie Jaar geleden, ontrent. Ook te Leyden.

onleedig – Werkende iets doen.

(37)

ontdiest – veel, overvloedig, wel Jaap, hoe hadje 't doe je bij Garrit (Enkhuizer uitspraak) te vastelewend was? Jonge we hadden zo'n klet, Amsterdams woord, 't was er van alles vol op, 't was er maar rais heel ontdest.

ontginnen – onbebouwde Landen, voor de eerste reis ploegen. Ontginnen zegt men te Leyden voor 't eerst een Stuk vleesch of brood opsnijden.

Ontvaren – hersteld van ziekte.

ontweiden – ontwayen – Eenig wild, het gedarmte ten Aars uitduwen. Ontwayen, Slegt leggen, afleggen, een dood menschelyk Ligchaam geheel of gedeeltelyk ontkleeden, en behoorlyk ter neder leggen voor dat het gekist, in de dood-kist gelegd word.

ontwyden – een geestelyk Persoon zyn ampt en Waardigheid ontnemen, dus een Bisschop ontwyden – het tegen overgestelde van wyden, inwyden -: niet weiden, groenland Beesten weiden.

Oorgat – Een gat boven in een houte Brug, door welke kloeke vaartuigen met Staande mast kunnen varen, wanneer de Luiken, die het zelve dekken om voetgangers en rijtuigen over te laten gaan, opgehaald worden. Te Rotterdam is dit woord in gebruik Alwaar twee Bruggen, te weten de Hoender-Brug en Draai-brug met zulke gaten en Luiken zyn.

(38)

Oorvijs – Ook te Leyden. Een Slag aan het oor of in het aangezicht, hy gaf hem een Flonk in zyn aangezicht.

Ooijen – de wijfjes Schapen.

Oorijzer – Een vrouwlyk Hoofdverciersel het welk oudstyd van yzer doch sedert dezen eeuw van zilver, of Goud, yzer genaamd wordt. Zulk een Oorijzer word meest in Noordkennemerland – Westfriesland en de Noorderquartieren

aan de zeekant, en daar om heen, onder de kap gedragen, behalven de andere voorhoofdverciersels – genaamd goude of zilvere Naalden, welke by de Vermogende met Diamanten bezet zyn, daar nog bykomt de Goude, of Zilveren Parelspelden, welke aan de zyden der kap zyn om die op het ooryzer vast te hegten, zynde op die van goud, eene Parel op yder, van de zilvere een knopje van hetzelfde metaal.

oplappen – met Geld of Mes. Een zieke oplappen etc. Te Leyden Lapzalveren.

opsteeken – Hooi, Stroo of andere dingen, ymand die hooger is toebrengen. Dit geschied doorgaans met een groote Yzere vork aan welke een lange Steel is.

overbodig – zyn om iets te doen, gereed, gewillig.

overhouders – zulke weeren welke men de winter overgehouden heeft.

overstoop – hoop, overstoop lag alles, dat is door elkaar. Als aar voor elkander ander is, is dit ook voor hoop, overhoop; ik denk zo.

(39)

Paard – Noordh: Peerd (het dier); paard: van paren.

Paarden Tuyser – ymand die zyn werk maakt om Paarden te koopen, te verkoopen opschikken verciere en bereiden. Ook te Leyden.

Pappels – stijfsel. Zakjens pappelen, dat is plakken.

Parlevinken of Parlevinker – ymand die dingen van kleine waarde koopt, en verkoopt, verruild, vermangeld tegen anderen.

Peerd – equus zie op paard.

Pegel – Teken – zynde een knobbeltje in een tinne Bier kan of wynkan, om den juisten Maat te bepalen, hier van by intrekking verkorting.

– Water het welk van de daken druipende Ys word in de gedaante eenes Keegels van welke de punt na omlaag hangt.

Pels – Een verzameling van vrouwen-rokken, welke zij te gelyk aan hebben; ik twijfel zeer; van ouds droegen de boerinnen onder hun eigen gereed Schort een Pels of rok van Schaapenvacht gemaakt.

– Bonte Pels, gewoone winterdracht der volken die koude luchtstreeken bewoonen, de bovenste Reis-rok, een dracht hier te Lande genoeg bekend.

– de Luis in de Pels zetten een kind of Jong Mensch opschikken, Toojen, gy zet de luis vroeg in de Pels, gy brengt er de trek tot opschik ten hoogmoed vroeg in.

(40)

Pen – elk zyn pen, ieder zyn post, by de pen af elk zyn beurd.

Pentje – groot Spelen, van kinderen die zeer morzig zyn voor al begruist met aarde.

Peij – Heerenpij, de Rok, het bovenste gewaad aan het Lyf van een Landman, of varendsman.

Plaats – ook boerenplaats, boerenbruiker in Zuidholland.

Ploeg – werktuig om het Land te Scheuren en te keeren.

– zeker getal Koorndragers te Amsterdam.

Pluskeles – Beslag, om koeken of iets anders van te bakken.

Plusken – meel beslaan.

Poestig – haastig – oplopende.

Pokes – klein yzer, of koper vuurpotje met gaten in het deksel, ook een Tabaks Convoor.

Pol – Een man die ontugtig met eens anders vrouw leeft.

(41)

Pol – een vlucht (of vlegt by ons) uitkammen gaan uit vluchten gaan, in myn jeugt wierd het hair van de vrouwen gevlochten en dan in een tuit van bond papier gedaan om de Zinlykheid voor de Kuif daar van de naam van vlucht of vlegt.

Pond, Ponden – Een gewicht houdende 16 Oncen of 32 Loot.

Ponden – Geld, een Pond Hollands is 20 Stuivers. Zie A Pars, Katwyksche oudheden fo. 167. Een pond van 15 stuivers fo. 135 + 498. Dit is nog in gebruik te katwijk aan zee en mooglyk ook op andere onzer Zee dorpen by zekere gelegheden in het verkoopen van vis op 't Strand.

Heere Ponden fo. 171 + 177.

Ponder – een rond hout, iets langer dan de Lengte van het Hooi dat op een wagen legt, en van bekwame dikte is. Door deeze Ponder word het Hooi, door Middel van Touwen, op den wagen vast gehouden. Het Hooi word door middel van zulk een Ponder waar voor een Paard gespannen is, by een getrokken. Dit noemt men Tymen. De kleine hoopjes welke hier door gemaakt zyn worden weeren genoemd.

Poot – het voorhoofd met een zachte o in 't meerv: poten, hier van het werkwoord poten, een os poten, met een hamer voor het voorhoofd slaan, in onderscheiding van poten, voeten.

Por – Steek, iemand een por in zyn huid geven. Ook te Leyden.

Porren – opwekken.

(42)

Portel – het laatste Vogt, dat uit de Wrongel gedrukt word, wanneer zoetemelks Edamse kaas gemaakt word.

Pot – besloten ketel, als een theeketel, den pot overhangen, voor het thee water over het vuur hangen.

Prakken – het Eeten, de kost, die op Tafel staat, met de Lepel fyner, kleiner maken; dit doet het Scheepsvolk op de Groenlandsvaarders, onder het zingen, of Lollen, van dit deuntje:

De Koningen van Vrankrijk met hondert duizend man, de Staten van Jerusalem al weer van voornen van.

En dit word herhaald zoo lang het hun Lust.

Prauw – iemand een prauw geven, slag worden.

Prik – prijs- koopprijs, wel Aalbert wat is de Prik van je koe? wel Rokes krijne – Ik het het 'estoerd op 10 Pond, dat is te veel Broertje. Ja wel Buur, het moet allijkewel onder het Louw van die prik weezen – Ook te Leyden. Ik was net op myn prik, 't is net zyn prik.

Prikken – Schot. Prikken-deelen, verdeelingen van 't Schot.

Prut – Dikke Melk. Hoe die genaamd word en wat het eigenlyk is kan men aan de melk boeren vragen, ik weet niet dat dit ergens in gebruik is, dan tot Amsterdam en heinde daar om heen.

Prutkokerij – alwaar het dik van Traan gekookt word. Ik meen, tot zekere vastigheid om Leem, Lijm, van te maken. Vraag de traan en Prutkokers aan de Zaan.

(43)

Prutzeggen – Uitscheiden.

Pyp – te Enkhuizen Piep – Pieup – Steenebrug.

Raap – een aardvrucht in de Noordh: Spreektaal reep in onderscheiding van raap

het op.

Rammen – de Mannetjes Schapen.

Rappig – Schurft. Ook te Leyden.

Raps – vlug – vaardig, daar van rabbelen.

Reemelen – verstandelooze Spraak, het word meest al van een zieke gezegd, zie ook Bazelen + Revelen.

Reep – een aardvrucht, zie op raap.

Reevelen – verstandelooze Spraak, het word meest al van zieke gezegd, zie ook Bazelen + Reemelen.

Rel – hout daar de wieg op tuimelt.

Rellen – Praten, relletje, een nieuwtje dat overal loopt.

Riemig – ziek van riem waar van Striem.

Roef – het achtereinde van een Jachtschuit, het welk voor acht reizigers geschikt, en van het gemeene ruim der Schuit afgescheiden is, men betaalt er meerder vracht voor dan in het ruim. Ook te Leyden.

(44)

Roef – om op een doodkist te Zetten, wanneer het Lyk dat daar in legt, ter Aarde gedragen worde; het is samengesteld Latwerk, heeft doorgaans de Lengte van zulk een kist, heeft de gedaante van een driehoek, en is zwart geverwd; het zwarte kleed dat de Kist dekt word er over heen gelegd. Ook te Leyden.

Roet – ook Talk, Smeer – vet van Runderen; het word gebruikt om Kaarsen van te maken en schepen tussen Wind en Water te Smeeren.

Rooi – ergens rooi op hebben, weten hoe ontrent het is.

Rookken – dit zyn grootere hoopen hooi – de zulken welkers grootte tusschen Roken en Weeren zyn, op zommige plaatzen worden die oppers ook opers genoemd.

Rookhoutjen – in de Streek dat wij in de Stad een Schutjen noemen, een van hout gemaakt Schut by de haart.

Roor – een goed roor van een mensch daar men wel mede rooien kan, dat is over-eenkomen.

Rot – Bekend dier.

– zeker getal Burgers onder bestier van hun overste, Hopman genaamd, - gewapent en geschikt om de Stad of andere plaats te beschermen, Yder van die Burgers word Rotgezel genaamd.

Rotgezel – Een Burger, welke onder een Rot of zeker getal Burgers behoort. Zie Rot.

Rudzig – Steengrond, of losse Steenen onder water.

Sauciertje – Een diep houte of aarde bakje ook gebruikt om Saus, of doop, in te doen als men vis eet.

(45)

Schaaken – Een Spel; Schaaken, op een Bord. Vrouwen Schaken, wegnemen en vervoeren.

Schaar – Noordh: Scheer een knipwerktuig. Schaar eene menigte.

Schans – vesting te Amsterdam is een plaats de oude Schans genaamdt, welke Slecht een rechte Lienie is, gracht aan welke huizen staan. De Wal welke om die Stad is, noemd men aldaar de Schans.

Schaplijk – vry wel. Ook te Leyden.

Schat – Schaduw.

Schatten – veel bezittingen.

– Belasten – iemand, of het volk Schatting opleggen. Ook te Leyden.

Schaveelen – Verschuiven, van plaats veranderen.

Scheer – zie op Schaar.

Scheerje van hier, loop van hier. Ook te Leyden.

Scheg, Schegje.

Schelpen – Uit zee en Rivieren, woonplaatsen van dieren, diertjes. Zie ook Schulpen.

Schoft (een) – Een vierde van een dag. Ook te Leyden.

– Lomp Onheus Man, dus een Lompe schoft, een Buffel. Ook te Leyden.

(46)

Schooyen, **Schooyer** – Bedelen, Bedelaar. Lootschuit in Texel.

– schooyen, van vryers, die des avonds by de meid gaan voor al des Zondags avonds; by de boeren schooyen, om een Schooi gaan.

Schoppen – zie Schommelen.

– Houte werktuigen om iets op te Scheppen.

– iemand met den voet Stooten.

Schort – wachtschort, vrouwen bovenrok, van Wolle, of zyde stoffen, met veel ploojen.

– dracht van vaarende Mannen, van Zeildoek welke ze aan de middel met een of twee knoopen vast maken en tot de knieën reikt.

Schot – Weeg, houten wand van een huis.

Schot – belasting op veele dorpen, een Schatting geschikt na de bezittingen der Ingezetenen.

Schots – Een Stuk Ys, dryvende in het water. Ook te Leyden.

– Nors, Stuurs, onvriendelyk. Ook te Leyden.

Schransen – smaaklyk eeten, veel eeten. Ook te Leyden.

Schreyen – zachtken Huilen, doorgaans in zwaare droefheid.

(47)

Schrobben – krabben – klauwen.

– met water, en een bezem of stokschiuer.

– met een net in het water om visch te vangen.

– de Hoenders schrobben de aarde, en hun nest.

– het Bed afhalen en opmaken. Zo zegt men: de hanskuyers zaten in de keet Pul-tes te eeten, de Jongens liepen in de klaters, en Griet schrobde het Nest, toen het Dongderde, waar van ze zoo Schrikte, en after uit liep, de Pluskeles pot om veer en met er arm in de heete Wapeling waar deur ze er barnde, en het klaine hong-tje worde dood esleegen (eslegen Alkmaars, Slegen Westfriesch).

Schulpen – uit Zee en Rivieren, woonplaatsen van dieren, diertjes.

– Verteerd Loot in een Loodwitmakerij.

– Met een Zaag genaamd Schulpzaag. Men zaagt er hout in de lengte, Langte mede.

Seinen – Scheepswoord, teken geven.

Sikkel of **Zeekel** – Een yzer Mes – althands Werktuig in de gedaante van een was-sende Maan, aan het welke een hout handvatsel is. Het word gebruikt om de graanen en zaaden te scheeren, of af te maayen; in Zuidholland is het niet of weinig bekendt, maar in Noordholland, en zo ik meen, in Zeeland in algemeen

gebruik.

Slechtjen – de kleine steentjes op de straat die bezyden de Kerzels leggen.

Sleedtjen – Koesjen.

Slim – Schuyns – Een Toren, Huis, Molen die niet recht staat, uit het Lood loopt.

Slobberen – vogt, vogtige kost, met een Lepel eten.

(48)

Slons – zie slorie, Slodderenske, kladdeune.

– slonsje, klein handlantaartje. Te Leyden zegt men een Slons voor een slodderig vrouwmensch.

Slorp – Hoos, Luchtledige wolk, welke opzuigt; zie hoos.

Slortje – oud Lapje – Linnen of Catoen – geen wolle stof.

Sluimeren – tusschen waken en slapen.

Sluijs – schutsluis om water te keeren, en vaartuigen door te laten, zoo dat het buiten van het binnen-water gescheiden blijft.

– steene brug, te Enkhuizen Pyp, Piep genaamd.

Smooren – Braden, Stoven, vlees en vis, in een beslooten pan.

– verbergen het gerucht, de zaak sluiten geen voortgang doen hebben.

– iemand dooden door het beletten der Ademhaling, welke daad geen hangen nog wurgen is.

Smout – vet, vettigheid – in de kost. Ook te Leyden, voor al by de droogscheerders.

Smuiger – vuurplaats, haartstede – dus genaamd alleen van de vloer tot de zolder, veel al in gebruik aan de zaan en daar om heen; zie snuivertje.

Snaar – schoondogter, schoonzuster.

(49)

Snakker – zuurachtig – van een Rhinse smaak.

Snees – maate of deelen Lands. Te Leyden, van visch, een Snees is 20.

Sneukelaar – Liefhebber onder den duim, der vrouwen.

Snirt – Groene Erwtten – orten, Erten, Arten gekookt met spek en Worst, tot dat de Schellen gebroken zyn, en die kost een Soup of Pap, gelyk is.

Snokker – vlug, vaardig.

Snol – hoer, ontuchtig vrouwmensch.

Snugger – vlug, vaardig. Ook te Leyden, hy ziet er Snugger uit.

Speyen – neer spyen.

Spouwen – kloven, klieven, een vast Ligchaam in de Langte Scheiden; ook zegt men Spouwen voor Spugen, Spijen. Beide te Leyden.

Spuigaten – Gaten gemaakt in dat gedeelte van het boord van een Schip of Schuit welke op het dek staat en waar door Water geloost wordt, ook Spijgaten.

Spuijweer, zegt men te Hoorn, als 't regent + waaidt.

(50)

Spyen, Spugen – Water door een naauwte, in Meerder ruimte loozen, van daar het Spuij, Spuigaten.

Spijen, Spugen – vocht of iets anders, uit de Maag door de mond uitwerpen.

Staart – N: Holl: Steert van een dier; staart van Staren Sterk.

Staaven – Boekstaven – Spellten of Spelden. Friesch woord.

– Bewyzen, Bevestigen.

– Yzer, Zilver, Goud. Ook te Leyden.

Steeg – Kleiner weg, welke in de groote uitkomt, hier van daan, misschien, hebben de straten en Steegen hun naam ontleend. Ik weet niet dat Landstraat en Steeg thands in Holland, in den bovengenoemden zin gebruikt word, doch wel in Gelderland en het Utrechtsche.

Steekt – in de Noordh: Spreektaal Stekt de zon.

Steen – Noordh: Stien.

Steert – zie op Staart.

Steiger⁴

Stekt – zie Steekt; dus ook breekt, koomt.

Stiek – Kostwinning.

Steuren – Eeten gereed maken.

– Ook zich aan iets laten gelegen leggen, zich aantrekken. Ook te Leyden steuren, storen.

(51)

Stien – zie op Steen.

Stoep – een uitsteekend hoofd in het water, van hout gemaakt, ook wel twee hoofden over elkander aan wederzyde van een water om een post (lossebrug) over te leggen om over te ryden, om dat dezelve alle op een vaste maat moeten gemaakt worden, heten zy in oude papieren een vormen dat verbasterd is in ieveringen onder Hoorn ook onder Westwoud, onder midwoud en daaromtrent hieten zy *warren*.

stokschuijer – luiwagen te Leyden.

Stoof – Houde Kaggeltje, in het welke een aarde Potje gezet, en daar in vuur gedaan word. Het gebruik is bekend ook te Leyden.

Stookelen – met een yzer in het koolen vuur stoken, stooten, stookelen, op dat het beter brande.

– iemand opzetten, aan hitzen tot twist, wraak etc.

Storen – zich aan iets, zie Steuren.

Stouw – douw, gij. Stou wordt achter aan gebruikt hoon stou dat is voor hoor es du. De oude hebben hier u door ou uitgesproken.

Stremsel – in de zuid en noordholl: spreektaal Stremmelis.

Stroken – Smalle lange Stukjes Linnen, kamerdoek, Neteldoek, doe de vrouwen aan de Mutsen zetten. Dus ook te Leyden.

– Lange smalle stukken Land etc.

– Als Bruid en Bruidegom, of een Jongs getrouwd paar met hunne speelgenoten, of Speelnoots, te samen Wandelen.

Strooijen – verliezen: dus, geld strooijen, een speld strooijen, enz.

Struenen – ergens in Stilte naar vernemen.

(52)

Struilen – wateren.

Stug – zieklyk. Te Leyden beteekent Stug, Stroef.

Stuit – groote hoop Hooi of mist.

Stuk – konstwoord in het Kaartspel, genaamt Jassen en graven, of Klaverjassen, wanneer iemand de Heer en Vrouw van Troef heeft en een van die op speel, is het geoorloofd te zeggen Stuk; dit doende windt men 20 van de 100 streepjes.

4 Hier heeft het hs. geen toelichting, wel bij *Styger*.

Stuijpelen – Struikelen en te gelyk vallen, omkomen in den oorlog, sneeven, sterven.

Stijfsel – in de Noordh: Spreektaal styvelis.

Styger – Houde Hooft 't welk van de kaai af steekt en in het water uitsteekt.

Stijgje – klein Puistje of zweertje op het ooglit.

Sijs, Sijsje – Een zeker bekend vogeltje. Sys Collective dus zegt men inzonderheid als er veele by elkander, of in ons land zyn daar is, daar vliegt, veel cijs. – Veel cijs – veel ijs – zeggen sommigen.

Talmen – Aanhoudende en Lastige verzoeken van kinderen, niet ongelijk aan dransen. Te Leyden sammelen, marren, dralen.

Tille – een bruggetjen of overgang over een smal watertjen: bekend is ook noch een duiventil.

(53)

Timpje – klein Broodgebak. Ook te Leyden.

Tjat – vrolyk en vlug – Welk Kees, hoe vaartje Wyf? wel Haindrik, die is nou zo Tjat als een veugeltje in de Maij.

Toog – Gewoone Ys-hand-schuifslee.

Troor of 't **Troor** – Eetens Kas, in welke echter doorgaans niets dan Brood, Boter, Kaas en een Mes gevonden word. – Hebje ook honger vriend? Ja ik zou wel wat Lusten. Dat 's goed gaa aan het Troor haal een Stuk; daar hebje 't om te Snijden.

Tros – Tros druiven, opgeschooten touw, voeder Haver etc. 't welk de Ruiters achter hun, op de Paarden binden. In de Hollandsche Spectator van J: van Effen Leest men

De Helden in het Tros van Troyen, hadden 't wis zoo ruim niet, als het in deez trekschuit is. Beteekend Tros hier het oorlogsvolk het welk in die Stad was?

(54)

Tuk – Daar is tuk aan den hengel, tuk hebben van een hengelaar. Een tuik mensch, een vrouw die wel op heur spul past. Tuk adject: hij is tuk op 't een of ander, doch dit kent poot noch, meen ik, hy heeft het van Vondel, die te Amsterdam gewoond heeft, Brederode ook, tuk geslacht, van een goeden tuk. Dit kent Vondel.

Turkje – Eenige dunne geteerde Touwtjes met zulke andere, tot een bosje gebonden. Men gebruikt ze in de Scheepen en Schuiten om spoedig vuur te maken.

Tuysen – opschikken, verciere.

Tyen – op den loop.

– op reis; hier van ook teeg imperf.

Uiterwrichtjen – een yzer boven aan den gevel naar den weg uitstekende.

Uijs – ons. Toe Uyzent, teugen Uyzent, tot onzent, aan, of, in, ons huijs. Uys Krelis, uijs Klaas, in het ryper eiland.

zaapig – zappig.